

BATIK KENTİN HATIRASI: YUSUFELİ’NİN KENT KİMLİĞİNDEKİ DEĞİŞİMLER

Alptekin TORUN¹

Özet

Özellikle kendine has özelliklerinin belirgin bir şekilde öne çıktığı kentlerde değişimin ortaya çıkardığı toplumsal travmalar derin bir şekilde hissedilmektedir. Bu anlamda kentlerin kimliklerini koruyabilmesi ve kimliklerine uygun gelişebilmesinin önemi açıkça görülmektedir. Bu çalışmada, Yusufeli’nin kent kimliğinin zaman içerisindeki değişimi irdelenmiştir. Bu amaçla, açık erişimli bir sosyal medya grubundaki Yusufelilerin, Yusufeli’ndeki baraj çalışmalarından önceki yıllara ait fotoğraflar hakkındaki yorumlarından yararlanılmıştır. Sözlü tarih niteliği de taşıyabilecek bu çalışma kentsel hafızanın dijital boyutunun bir örneğidir. Çalışmada; küreselleşmenin, ilçede gerçekleştirilen baraj faaliyetinin, yeni yerleşim yerine taşınma sürecinin ve yeni yerleşim yerinin özelliklerinin etkilerinin kent kimliği ve toplumsal kimlik diyalektiği açısından analizi sunulmuştur. Bu amaçla, Yusufeli’nin kent dokusundaki değişim analiz edilmiş ve Yusufeli’nin kent imgeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Makaleden kent kimliğinin korunması ve yaşatılması açısından önemli dersler çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent kimliği, Kent imgeleri, Kent belleği, Yusufeli Barajı

Abstract

Social traumas caused by change are felt deeply, especially in cities where their distinctive features are prominent. In this sense, the importance of cities to protect their identities and develop in accordance with their identities is clearly seen. In this study, the change of Yusufeli's urban identity over time has been examined. For this purpose, the comments of Yusufeli people, in an open access social media group, about the photos of the years before the dam works in Yusufeli were used. This work, which can also have the characteristics of oral history, is an example of the digital dimension of urban memory. In the study; The analysis of the effects of globalization, the dam activity in the district, the process of moving to the new settlement and the characteristics of the new settlement in terms of urban identity and social identity dialectic is presented. For this purpose, the change in the urban fabric of Yusufeli has been analyzed and the urban images of Yusufeli have been tried to be revealed. Important lessons have been drawn from the article in terms of preserving and keeping the urban identity alive.

Keywords: Urban identity, Urban images, Urban memory, Yusufeli Dam

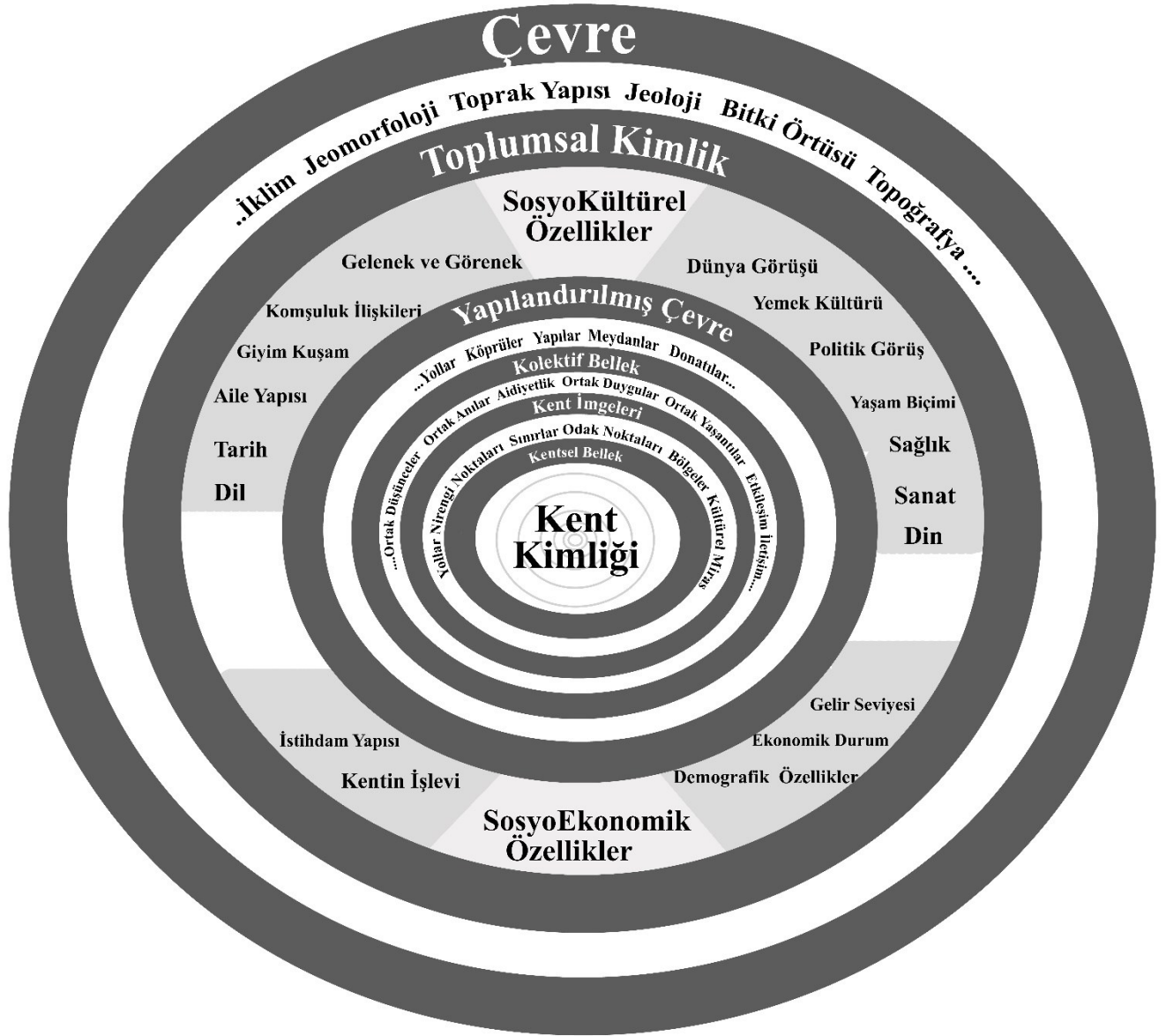
¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, tigintorun@gmail.com

Giriş

Kentsel kimlik, içinde iki önemli unsuru olan bir kavramdır: Biri kimlik kelimesine anlam veren manevi ve beşeri unsur, diğeri ise kent kelimesini kapsayan nesnel, mekânsal unsurdur. “Kentsel kimlik” kavramı için somut ve soyut anlamda birçok tanım yapılmıştır (Aly, 2011; Bott, Cantrill, and Myers, 2003; Carter, Dyer, and Sharma, 2007; Hernández et al., 2007; Lynch, 1960, 1981; Nezhad, 2020; Pol, 2002; Webber, 2017). Bu tanımlamalara göre, kent kimliği tanımının 6 ana düşünce etrafında şekillendiğı görülür:

- Mekân ile insan arasındaki etkileşim sonucu ortaya çıkmıştır,
- Sürekli, toplumdaki değışim ile birlikte zaman içerisinde değışir ve dönüşür,
- İnsanın hafızasında yer edinen kentle bütünleşmiş ve maddi ve manevi değerlerdir,
- İnsanın kenti deneyimlediğı ve algılayabildiğı ölçüde var olur,
- Mekâna ilişkin aidiyetlik duygusu uyandırır,
- Kentin özgün özellikleriyle birlikte ayırt edilir.

Kent kimliği, doğal çevre koşulları ve sosyal çevreden temel alan kültürel yapı ve kullanıcılarına göre biçimlenen yapı çevreden oluşur (Ünlü, 2017). Bu bileşenler birbiriyle sıkı bir bağ içerisindedir ve birbirinden ayrı düşünülemez. Bu bağ kentin ruhunu oluşturur. Kenti biçimlendiren doğal ve yapay çevre bileşenleri kente fiziksel bir kimlik verdiği gibi kentin manevi birikiminin de yansımasıdır. Kentin görünmeyen yüzü, manevi boyutu, insanın yere yüklediğı anlam ile yerin insanda oluşturduğu anlamın sonsuz ilişkisinden doğar. Bu anlamda, kent kimliğini oluşturan bileşenleri, kentin kullanıcısı ve kenti oluşturan çevrenin bağlamında değerlendirmek gerekir. Yaşam alanı olarak şehri, insan içgüdülerinin yani kültürün planlanması, yönetimi ve organizasyonunun kristalleşmiş hali olarak düşünebiliriz (Nezhad, 2020).

Şekil 1: Birbirlerini bütünleyen kavram kümeleri ile kent kimliğinin tanımı.

Lynch (1960)'in kent imgeleri, toplumsal kimliği etkileyebilecek sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel özellikler, kolektif belleği etkileyebilecek bileşenler ve doğal çevre verileri birbirlerini sonsuz bir şekilde etkileyen bir küme yaratır.

Kent kimliği bileşenlerini ayırmak ya da sınıflandırmak zor olabilir. Çünkü kent kimliği öğeleri birbirini bütünleyen sonsuz kavram kümesi ortaya çıkarır (Şekil 1). Değişim doğal çevrede başlar. Çevre insanı, insan çevreyi şekillendirir. İnsan çevreyi, çevre de insanı anlamlandırır.

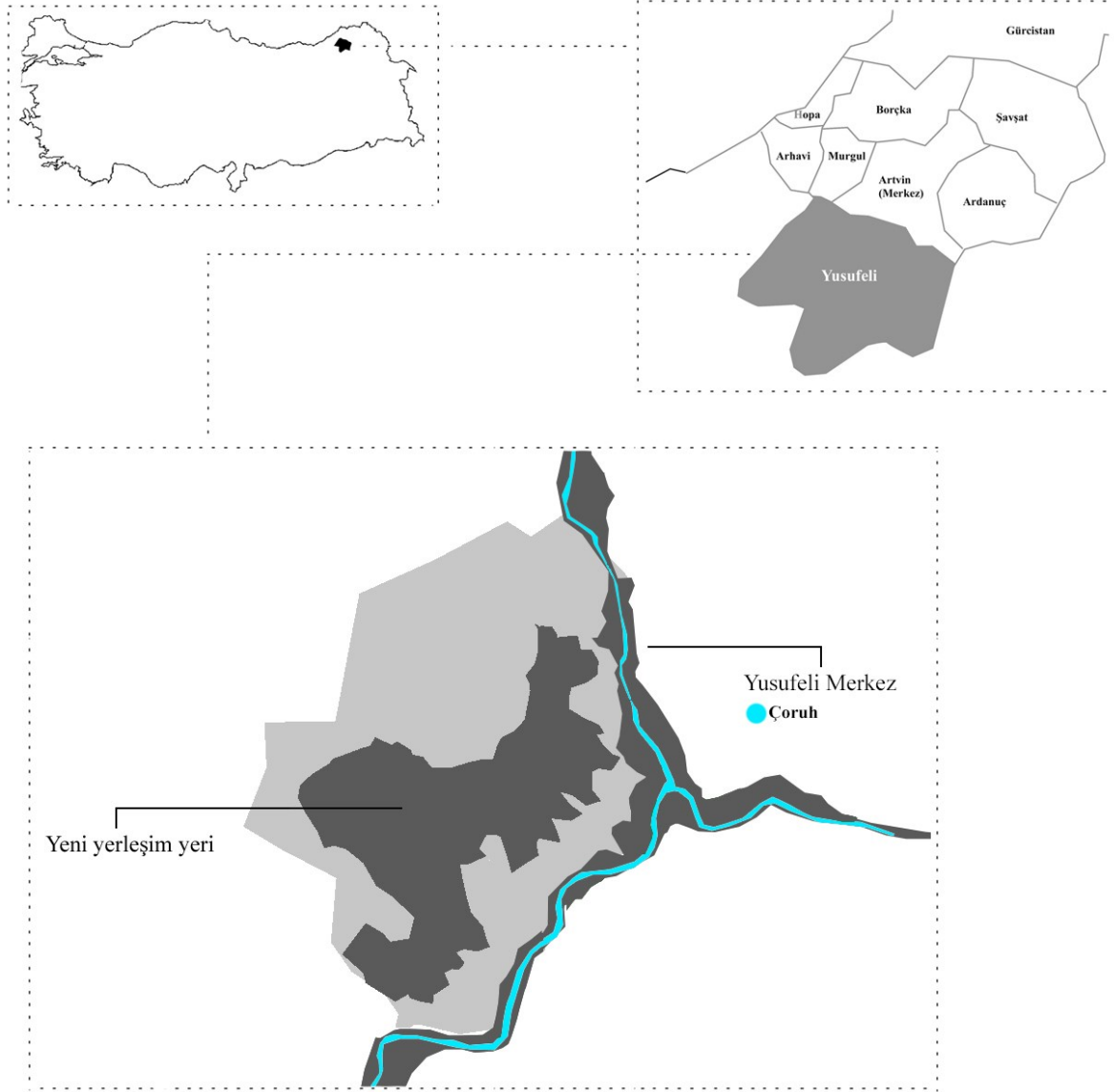
Daha önce kent kimliği kavramı birçok açıdan irdelenmiştir. Kent kullanıcısının kentte bulunma süreleriyle kentsel kimlik algılarının ilişkisi (Şentürk, 2018), doğal çevrenin kent kimliğine etkileri (Avcıoğlu ve Akın, 2017), kentsel donatı elemanlarının kent kimliğiyle ilişkisi (Bayramoğlu and Özdemir, 2012; Kısakürek and Bayazıt, 2018), öğrenci-yerel halk ilişkisi bağlamında kent kimliğinin

değerlendirilmesi (Alevkayali ve Uzun, 2020), turizm alanlarının kent kimliği ile ilişkisi (Mansuroğlu, 2020), ibadet mekânlarının kent kimliğiyle ilişkisi (Diker ve Erkan, 2017), mahalle bağlamında kent kimliği (Ayyıldız ve Ertürk, 2016; Göregenli, 2014), hediyelik eşyalar bağlamında kent kimliği (Yılmaz, 2019) gibi birçok yaklaşımla Türk Őehirlerine ve mekânlarına özđü kent kimliği öğeleri incelenmiştir. Ancak literatürde baraj faaliyetleri kapsamında bir yerin kent kimliğindeki değişimini mimari açıdan irdeleyen makale yoktur.

Bu çalışmada, Yusufeli'nin kent kimliğinin zaman içerisindeki değişimi irdelenmiştir. Çalışmada, tüm dünyada etkisini artıran küreselleşmenin ve ilçede gerçekteştirilen baraj faaliyetinin etkilerinin kent kimliği ve toplumsal kimlik diyalektiği açısından analizi sunulmuştur. Çalışmanın çıkış noktasına paralel olarak önem kazanan sorular; ilçenin 1960'lı yıllarından günümüze kadarki değişiminin, Yusufelilerin belleğinde nasıl yer aldığı, barajın yapımının (2013) başlatılmasından günümüze kadarki sürecin ilçenin kimliğini nasıl etkilediği ve yeni yerleşim yerinin Yusufeli'nin özđün kent kimliğini ne derece yansıttığıdır.

Materyal ve Yöntem

Çalışma Alanlarının Fiziki Tanımı

Şekil 2: Yusufeli ve yeni yerleşim yerinin konum tespiti. Görselleştirmede, Türkiye siyasi haritası, Yusufeli ilçe merkezinin eski nazım planı ve Yusufeli'nin yeni yerleşim yeri imar planından yararlanılmıştır.

Çalışma alanının tanımı, Yusufeli (Eski Yusufeli) ve “Yeni Yusufeli” şeklinde ayrılmıştır. Yusufeli, Doğu Karadeniz Bölümü ile Doğu Anadolu Bölgesi sınırları içinde yer alır. Hem Karadeniz ikliminden hem de Doğu Karadeniz’in karasal ikliminden kendine pay edinen, yer yer Akdeniz iklimini de andıran bir iklime sahiptir. Bölgenin jeomorfolojik yapısını Çoruh Nehri’nin kollarının oluşturduğu vadiler ile bu vadilerin dışında geniş alana yayılan dağlık alanlar oluşturur. Kuzeyindeki Kaçkar Dağı ilçeyi sınırlandırır. Genel itibariyle engebeli bir topoğrafyaya sahip olan ilçe, vadi tabanlarında düz bir yapıya sahiptir. İlçedeki yerleşim alanları bu vadi tabanlarına Çoruh Nehri ve Barhal Çayı kıyısında uzanır.

“Yeni Yusufeli” ise barajın açılmasıyla birlikte Yusufeli’nin içinde kalacağı göle kıyı olacak şekilde konumlanmıştır. Planlama alanı, Yusufeli İlçe Merkezinin Batı, Güney-Batı kısmında yer alır. Planlama Alanının toplam büyüklüğü yaklaşık olarak 283 ha’dır (Yüksel Proje, 2020). Seçilen alan oldukça dağlık ve engebeli topoğrafyaya sahip, içinde birçok kuru dere ve ortalama %50 eğime sahip taşlık ve kayalık bir alandır. %0-10 arasında eğime sahip alan oranı sadece %1’dir (Yüksel Proje, 2009). Alanın büyük bir kısmında çıplak kayalıklar yaygın olması ve seçilen alanın yüksek derecede eğimli olmasından dolayı planlama sahası içinde ve çevresinde işletilebilecek tarım toprağı yoktur (Yüksel Proje ve Belda, 2014). Yerleşime uygun görülmeyen büyük bir alan ağaçlandırma için değerlendirilmek istenmiştir.

Şekil 3: Eski ve Yeni Yusufeli. Fotoğraf (Okur, 2021)’dan düzenlenmiştir.

Çalışmada Kullanılan Yöntemler

Çalışmanın 1. ve 2. bölümde literatür taramasından yararlanılmıştır. 1. bölümde Yusufeli’nin kimliğini etkileyen tarihi ve kültürel değerleri ortaya konulmuştur. 2. bölümde “Yusufeli İnsanı” kavramı üzerinden Yusufeli’nin kent kimliğini oluşturan toplumsal kimlik özellikleri irdelenmiştir. 3. bölümde bir sosyal paylaşım adresinde Yusufeli’nin belli tarihlere ait fotoğraflar ve Yusufelilerin bu fotoğraflar hakkında yaptıkları yorumlardan yararlanılmıştır. Literatür taraması sonucunda ulaşılmış bu veriler aynı zamanda sözlü tarih niteliği taşıyabilmektedir. Bu bölümde Yusufeli’nin kent dokusundaki değişim analiz edilmiş ve Yusufeli’nin kent imgeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kent dokusundaki değişimler, Yusufeli’nin coğrafi haritasının temsili üzerinde yapılan renklendirme çalışması ile gösterilmiştir. Bu çalışmanın derlenmesinde, eski yıllara ait fotoğrafları yorumlayan halk ve yazarın kendi deneyimleri kaynak oluşturmuştur. Kent imgelerinin tespitinde Lynch (1960)’in fiziksel unsurlardan oluşan beş kent imgesi kullanılmıştır. Yusufeli’nin kent imgeleri tespit edilirken iki hedef

belirlenmiştir: İlk hedef için Yusufeli'nin 1970-1980'li yıllarındaki kent imgeleri tespit edilmiştir. İkinci hedef için ise Yusufeli'nin güncel kent imgeleri belirlenmiştir. 4. bölümde; Yusufeli Barajı'nın yapılmaya başlanışından (2013), ilçenin taşınışına uzanan süreçteki değişimler, kentsel kimlik açısından değerlendirilmiştir.

1. Tarih Sayfalarında Yusufeli'nin Kent Kimliği Öğeleri

Bir ulusa, bir kültüre ve bir yere ait olma ve bağlılık duygularını pekiştiren tarihi miras ve ortak bellek, kent ölçeğinde kimliğin oluşmasında önemli bir kaynaktır (Aslan ve Kiper, 2016).

Yusufeli'nde, geçmişten bugüne iz bırakmış Yusufeli'nin köklü tarihinin taşıyıcısı kültürel eserleri ve kentin kimlik öğelerini oluşturan doğal zenginlikleri öne çıkmaktadır. Bu tarihi ve doğal eserler Yusufeli'nin kent belleğinin taşıyıcısı olan kent kimliği öğeleridir. Bu bölümde Yusufeli'nin çok eskiye uzanan tarihinde yer etmiş önemli olayları ve bu olayların toplumsal bellekte yer etmesini sağlayan kimlik öğelerine değinilmiştir.

Yusufeli'nin Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olduğu, Bakır Devri'ne ait bulunan kalıntılardan anlaşılmaktadır. Eski çağlarda Hurri Devleti, Hayaşa Krallığı, Urartu, İskit İmparatorluğu, Pers İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu, Kolheti Krallığı gibi devletler Yusufeli'nde yerleşim yeri kurmuşlardır (Artvinli, 2012; Demirel, 2010; Özdemir, 2002).

Gürcü Kralı David, 9. yüzyılda Yusufeli topraklarında, Dörtkilise, İşhan Kilisesi ve Barhal Kilisesi gibi günümüze ulaşmış tarihi eserleri yaptırmıştır. Büyük Selçuklu Devleti Hükümdarı Sultan Alparslan 1064 yılında gerçekleştirdiği Kafkasya ve Anadolu seferinde Gürcü Devleti yönetimindeki Yusufeli'nin de içinde bulunduğu Çoruh Vadisi'ni fethetmiş ve bu fetih ile Çoruh Vadisi ilk defa Türklerin eline geçmiştir (Artvinli, 2012).

Kıpçak Türkleri Yusufeli nüfusunun çoğunluğunu oluşturduğu için bölgeye yerleşimleri, bölgedeki izleri önem arz etmektedir. Selçukluların Haçlı Seferi ve Bizans saldırılarından yıpranmasından sonra Gürcü Devleti, Kıpçak Türkleri ile birlikte balkanlara kadar uzanan geniş bir sahayı işgal etmiştir (Artvinli, 2012). Kıpçak Türkleri Yusufeli çevresine gelip yerleşmiş ve Gürcü Devleti'ne bağlı özerk bir Kıpçak Türk Devleti kurmuş, daha sonra bağımsızlığını ilan etmiştir (Artvinli, 2012; Aydın, 1999). Yusufeli ilçesindeki Türk yerleşim yeri isimlerinin Kıpçak Türkleri tarafından verildiği düşünülmektedir (Demirel, 2010).

1549 yılında Osmanlı Devleti'nin Gürcistan Seferler'i ile Yusufeli'nin köylerinde bulunan Pertekrek Kalesi, Kiskim ve Nihah Kalelerinin fetihlerinden sonra bölgedeki hâkimiyeti arttıktan sonra Kıpçak Türkleri, 1578 yılında Osmanlı Devletine katılmış, Hristiyanlığı terk edip Müslüman olmuşlardır (Akdes, 2002; Artvinli, 2000; Demirel, 2010). Bölgede, 7 Ekim 1549 tarihinde Çevreli Köyü Kalesi ile ona bağlı olan Alanbaşı Köyü ve Yokuşlu Köyü Kaleleri ikinci ve son defa fethedilmiştir (Demirel, 2010).

1878'deki 93 Harbi'nden sonra Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nı da içine alan dönemler, Artvin ve Yusufeli'nde, içinde açlık felaketi, Ermenilerin kanlı saldırıları, savaş zorluklarını barındıran unutulmaz acı anılarla dolu yılları teşkil eder (Artvinli, 2000). Birinci Dünya Savaşı sırasında gönüllülerden oluşan Yusufeliler, Rusların kendi içlerinde kurdukları Ermeni ve Gürcü taburlarına karşı savaşımıştır. Binbaşı Halit Bey'in önderliğinde Yusufeli kahramanca savunulmuştur. Halit Bey cesareti, atılganlığı ile Yusufeli halkı tarafından çok sevilen ve saygı duyulan bir lider olduğu için adını yaşatmak için bir ilkokula ismi verilmiştir.

Bölgenin yeri birçok kez değişmiştir. Osmanlı'nın Gürcistan seferinden sonra Pertekrek'in (Peterek) merkez olduğu daha sonra Kiskim, Öğdem, Ersis, tekrar Öğdem ve Ahlat'ın merkez olduğu ilçe, yapılan barajla birlikte bir kez daha yer değiştirmiştir. Bu manada ilçe sakinleri için göç olgusu, insanların değil merkezin göç ettiği bir kavrama dönüşmüştür (Dama and Yılmaz, 2020). İlçenin isminin son hali ise Kiskim/Keskim kazası ile Ankara'nın Keskin kazasının isimlerinin benzerliğinden dolayı posta ve telgrafların dağıtımında yanlış dağıtımlar olması üzerine 1914'de Kiskim'in Sultan Abdülaziz'in velihaht oğlu Yusuf İzzeddin Efendi'nin ismine izafeten "Yusufeli" olarak değiştirilmesiyle oluşmuştur (Demirel, 2010).

Yusufeli ilçesinin bulunduğu bölge verimli toprakları, zengin orman varlığı çeşitli madenleri ile tarih boyunca önemli bir konum olmuştur. M.Ö. 6. yüzyılda İyonyalılar, kendi mallarına karşılık olarak, Kafkasya ve Çoruh boylarında işlerine yarayacak keten dokumaları, deri, yün, orman varlıkları, kereste, altın, gümüş gibi ürünleri satın almışlardır (Demirel, 2010). İlçenin dağlık ve engebeli bir coğrafi yapıya sahip olması tarım faaliyetlerini kısıtlasa da toprakların ve iklimin elverişliliği tarımdan alınacak verimi artırmıştır.

2. Toplumsal Kimlik ile Kent Kimliği Arasındaki İlişkinin İrdelenmesi: Özgün Bir Toplumsal Kimlik Olarak "Yusufeli İnsanı"

Yusufeli, Kıpçak Türklerinin, Gürcülerin ve az sayıda Lomların yaşadığı bir Artvin ilçesidir. Bir yanında Türkiye'nin 4. en büyük dağı Kaçkar, ortasında Türkiye'nin en hızlı akan nehri Çoruh bulunmaktadır. Yusufeli'nin kent kimliğinin toplumsal boyutunu oluşturan "Yusufeli İnsanı", Kaçkar Dağı'nın ihtişamının tersine mütevazılığı, Çoruh Nehri'nin azgınlığının tersine sakinliği ile dikkat çeker.

"Yusufeli İnsanı", tarihin her devresinde daima uyumlu ve suç işlemekten kaçınan insanlar olmuştur. Bundan dolayı Osmanlı devrinde bazı dönemler Yusufeli kazasında mahkeme kurulmamıştır (Demirel, 2010). "Yusufeli İnsanı" dürüstlüğü ve uyumluluğu, o günden bugüne değişmemiştir. Yusufeli'nde bulunan hapishane suçlu çıkmadığı için kapatılmış ve günümüzde kullanılmamaktadır. Yusufelili halk birbirlerine güvendiğinden dolayı evlerinin kapılarını, dükkânlarının kepenklerini kapatma gereği duymamışlardır.

Yusufeli'nin tarıma elverişli toprakları, coğrafi yapısı, botanik potansiyeli, ormanlık alanları, sayesinde bahçelerinde, tarlalarında geçimlik tarım yapılmış, yaylalarda hayvancılık ve ormancılık ile uğraşılmış,

ekoturizmden yararlanılmıştır (Eminağaoğlu ve diğerleri, 2021; Eminağaoğlu, Akyıldırım Beğen, ve Aksu, 2018; Surat, 2017; Surat, Yılmaz, ve Surat, 2015; Surat ve diğerleri, 2015; Tüfekcioğlu ve Tüfekcioğlu, 2017; Zurnacı ve Çalık, 2019).

Yusufeliler evlerini bahçesinden ayrı düşünemez. Bahçe işleri Yusufelilerin yaşamlarının en önemli parçasıdır. Yusufeli kadını, hem ev işleri hem bahçe işleri hem de hayvancılıkla uğraşarak evin geçimini sağlayabilir. Yusufeli’nde kadının rolünün önemi büyüktür. Nitekim Türkiye’nin ilk kadın belediye başkanı Yusufeli sınırlarından çıkmıştır (Anonim, 2012).

İlçede spor faaliyetleri, festivaller ve şenlikler Yusufeli kültürünün taşıyıcısı olmuştur. Karakucak güreşleri, boğa güreşleri Yusufeli’nin en önemli sosyo-kültürel değerlerindedir. Yusufeli ilçesinin coğrafi yapısı dağcılık, yaylacılık ve su sporlarına imkân tanımaktaydı. Bu doğal kimlik unsuları da Yusufeli’nin kent kimliğinin önemli parçalarıydı.

A.A. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2020 yılında, yapılan fotoğraf yorumunda, “Yusufelili olmak; insani değerleri fazla yıpranmayan, vicdanı değerleri olan, hak etmediği bir değere sahip olmak istemeyen, sabır, şükür ve azla yetinen ve arı gibi çok çalışan bir yapıya sahip olmak demektir. İnsan; beden, nefis, akıl ve ruhtan oluştuğuna göre, insanlığın gereği olarak aklını nefesine esir etmemelidir.” ifadelerini kullanmıştır.

Şekil 4: Yusufeli'nin tarihi ve doğal kimlik öğeleri. Fotoğraflar kültürportalı.gov.tr'den derlenmiş, şeklin görsel tasarımı yazar tarafından yapılmıştır.

3. Yusufeli'nin Kent Dokusundaki Değişimler ve Kent İmgeleri: Anılarda Saklı Kalmış Kent Belleğinin Ortaya Çıkarılması

Sözlü tarih, kent kimliğini oluşturan mekânsal öğelerin kent hafızasındaki karşılıklarını öğrenmek için bir bellek çalışması yöntemi olarak önem kazanmıştır (Thompson, 1999).

Yusufeli'nin merkezinin 6. kez taşındığı 1950'li yıllardan günümüze kadar olan süreçte Yusufeli'nin kent dokusundaki değişimler analiz edilmiştir (Resmi Gazete, 1950). Bu amaçla Yusufeli'nin 1970-1980'li yıllardaki kent imgeleri sözlü tarih çalışması ile ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca Yusufelililerin bir sosyal paylaşım grubunda (Ah Eski Yusufeli!) yoğun olarak paylaştıkları fotoğraflar ve fotoğraflar için yaptıkları yorumlardan yararlanılmıştır.

Yusufeli’nde kent alanı, Barhal Çayı’na paralel sokaklar ile ızgara dokuda yapı adaları ve ticaret aksları şeklinde gerçekleşmiştir. Kenti ikiye bölen Barhal Çayı, Yusufeli’nin en önemli kent imgelerindedir. Yusufeli çevresindeki yol ağı, akarsu ağına uygun bir şekilde ilerler ve bir sınır ögesi olarak İspir ve Barhal Çayı ile birlikte kent imgesi oluşturur.

Şekil 5: Hükümet Konağı ve çevresinin ilçedeki konumu. Soldaki fotoğrafta 1988, sağdaki fotoğraf 2021 yılına ait. Soldaki fotoğraf Samet Halıcı'nın Arşivinden, sağdaki fotoğraf Muhammet Kalyoncu'nun çekimlerinden derlenmiştir.

İlçe merkezi 16 Şubat 1950 tarihinde 6. kez taşındıktan sonra yavaş yavaş yapılaşmalar başlamıştır. İlçedeki Beton Köprü, Merkez Camii, Hükümet Konağı ve Meydanı, Ziraat Bankası, ilçenin o zamannın en önemli kent imgeleridir.

Şekil 6: Hükümet Konağı ve çevresinin ilçedeki konumu.

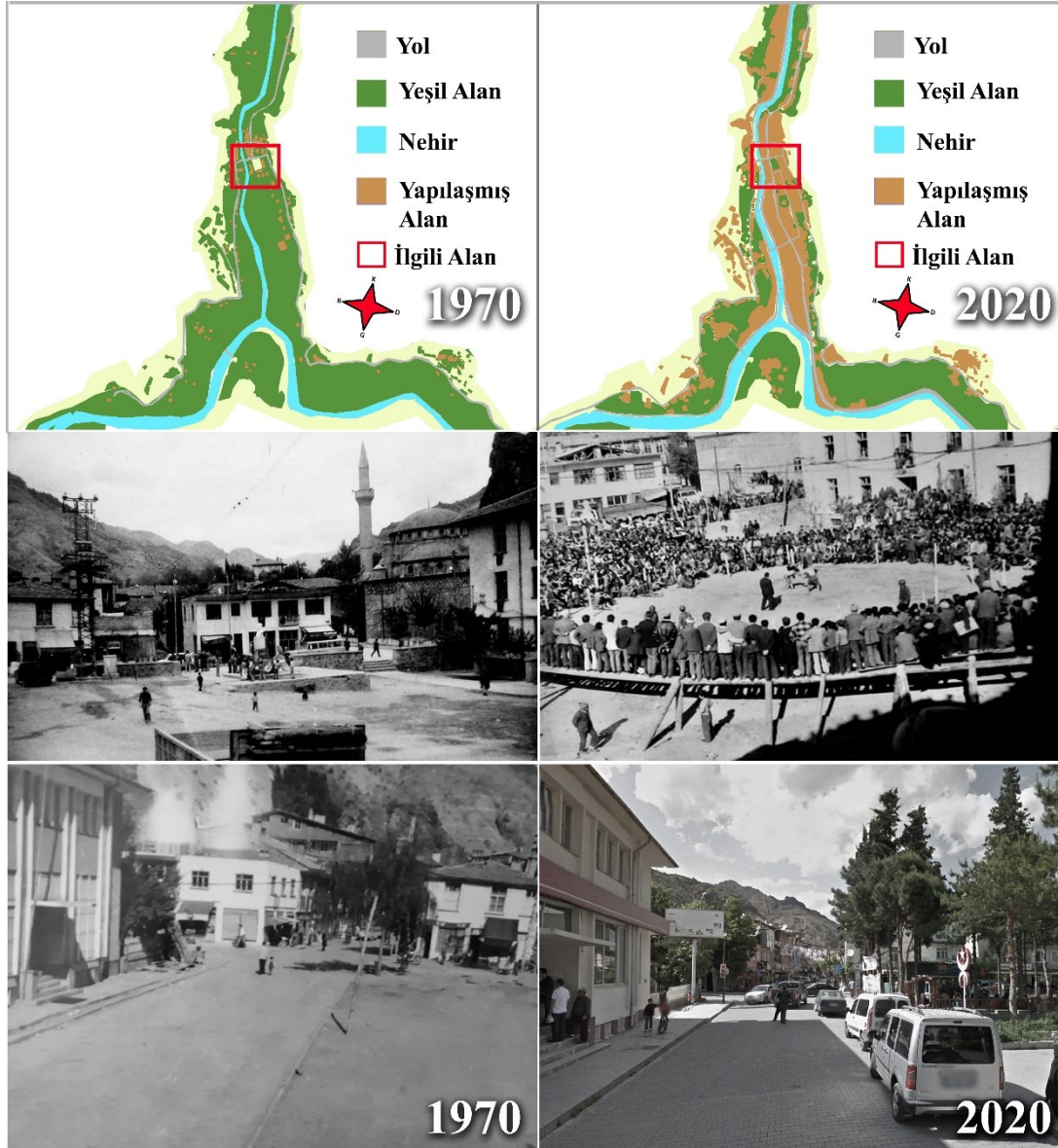
Soldaki fotoğrafta 1962, sağdaki fotoğraf 2021 yılına ait. Soldaki fotoğraf Samet Halıcı'nın Arşivinden, sağdaki fotoğraf Muhammet Kalyoncu'nun çekiminden derlenmiştir.

A.M. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2020 yılında, soldaki fotoğraf (Şekil 6) için yapılan yorumunda, “İlk görünen Beton Köprü, Ziraat Bankası, Hükümet Konağı ve 19 Mayıs gösterisi yaptığımız birde karakucak güreşlerinin yapıldığı o alan, Cami, yamaçta orman işletmesi, Ortaokul, Uzun Çarşı, Sarıgöl Yolu...” ifadelerini kullanmıştır.

N.K.G. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2020 yılında, soldaki fotoğraf (Şekil 6) için yapılan yorumunda, “Eşsiz insanların eşsiz, nadide, emsalsiz Yusufeli’si... Fotoğraf 62/63

yılına ait olabilir. Beton Köprü'nün olmadığı yıllarda o köprünün yapılışını, Barhal Çayı kıyısından kum toplayıp köprü inşaatına getirip harçlık alışımızı, Ahmet Pehlivan Amca'mızın meşhur Austin'inin o köprünün karşı kıyısında parkta duruşunu, bu haliyle o kamyonun bütün Yusufeli fotoğraflarında görünüyör olmasını, ani bastıran yağmurla birlikte külekçilerin evlerinin önündeki dereden, Hamzet'in yamaçlarından kopup gelen selleri dün gibi hatırlıyorum. Çocukken kocaman bir yer gibi algıladığım bu cennet anayurdumu dört yıl önce karış karış gezdim..." ifadelerini kullanmıştır.

Meydanlar kent belleğinin en canlı tanığıdır. Bu kamusal alanların kent belleğindeki karşılığı, biriktirilen anılara ve anıları biriktiren kişilere göre değişebilir. Hükümet Konağı Meydanı, Yusufelilerin toplandığı, sohbet ettiği buluşma, dayanışma, bir arada dinlenme, eğlenme ya da toplumsal muhalefeti seslendirme alanıydı. Bu alan bayramlarda gösteri alanı olarak, devlet büyükleri geldiğinde miting alanı olarak, güreş müsabakalarında ise "Karakucak Güreş Meydanı" olarak kullanılırdı. Meydan daha sonra parka çevrilerek "Belediye Parkı" olarak adlandırıldı. Ayrıca Yusufeli'nde bulunan sinema, halkın en büyük eğlence kaynaklarından biriydi. Sinema daha sonra kaldırılarak uzun yıllar açılmamıştır.

Şekil 7: Üst soldaki plan renklendirmesi, 1970 yılında yapılaşmış alanları gösterirken; üst sağdaki plan renklendirmesi, 2020 yılındaki yapılaşmış alanları göstermektedir.

Görsellerdeki kırmızı çerçeveler, en alttaki fotoğrafların çekildiği alanların konumunu ifade eder. Plan renklendirmeleri; fotoğraflar, fotoğraflara yapılan yorumlar ve yazarın kendi deneyimlerine göre hazırlanmıştır. Üst sol ve sağdaki fotoğraf Hükümet Konağı Meydanıdır (Mustafa Demir'in Arşivinden). Sol alttaki fotoğraf, Ziraat bankasının önü, Hükümet Konağı Meydanıdır (Samet Halıcı'nın Arşivinden), sağ altta ise aynı açıdan çekilmiş 2020 yılına ait fotoğraf bulunmaktadır. Sağ alttaki fotoğrafta Hükümet Meydanı yerine yapılan Yusufeli Belediye Parkı gözükmemekte.

H.T. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2019 yılında, sol üstteki fotoğraf (Şekil 7) için yapılan yorumunda, "Hükümet konağı önü gibi halka açık alan olsaydı insanlar oturup akşamları dertleşirdi güzel bir oturma alanı olurdu ama artık her şeyi ticarete döktüler, paran varsa gider oturursun." ifadelerini kullanmıştır.

M.D. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2019 yılında, sağ üstteki fotoğraf (Şekil 7) için yapılan yorumunda, “Eskiden Yusufeli güreşleri böyle seyyar tribünden izlenirdi. Orman işletmesinden yedi sekiz kamyon maden direği getirirdik. Beş kişi bir hafta çalışarak tribün yapardı. Meydana bir iki kamyon ince toprak sererdik. Hükümet Konağı’nın önü olurdu güreş meydanı. Türkiye’nin en namlı pehlivanları bu meydana güreş yapardı. Selam olsun o günlere...” ifadelerini kullanmıştır.

N.T. tarafından yapılan yorumda, “Eskiden sinema vardı. Harçlıklarımızı biriktirip sinemaya giderdik, biz Cüneyt Arkın’ın filmlerini izlemeye giderdik, kadınlar duygusal filmlere giderdi.” ifadelerini kullanmıştır.

Baraj ile birlikte ilk sular altında kalan alanlardan biri olan Su Kavuşumu yolu, Pit Köprüsü, Ahalt Köprüsü Yusufeli’nin toplum belleğinde izi olan diğer yerlerdir. Bazen bir bekleme alanı olarak da kullanılan bu yerler Yusufelilerin anılarını biriktirdikleri, üzerine anlam yükledikleri yollardandır. Bu yollar sular altında kalsa da toplumsal hafızada yerini koruduğu görülmüştür.

Şekil 8: Üstteki fotoğraf “Su Kavuşumu” adlı yer (Bilal Top’un Arşivinden), Sol alt Kölik Köprüsü (Samet Halıcı’nın Arşivinden), Sağ altta Pit Köprüsü (Bayram Akbaş’ın Arşivinden).

B.T. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2020 yılında, üstteki fotoğraf (Şekil 8) için yapılan yorumunda, “Kavuşmalara ve ayrılıklara ev sahipliği yapan bazen hüznün bazen mutluluk sunan o dar vadide hayat bulan bu topraklar artık sular altında. Yaban keçileri, eşsiz döneri, kümesi, pestili, kartolu (patates), balı ve daha sayamadığım o mükemmel lezzetler yok oluyor. İşte fotoğraflar anıları diri ve canlı tutuyor. Bunlar olmazsa unutulup gidecek bu tarih. Yaşarken kıymet bilmek gerekiyor sanırım.” ifadelerini kullanmıştır.

N.K.G. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2020 yılında, üstteki fotoğraf (Şekil 8) için yapılan yorumunda, “Sukavuşan... Görmüşsünüzdür. Azerbaycan'da suların hasret giderdiği tıpkı bizim Su kavuşumu gibi bir yer adı duydum. İçim parçalandı. Tortum Suyu ile Çoruh'un kavuştuğu o yerde bir Yusufeli insanının duyduğu hissi, yaşadığı anıları kim anlayabilir ki başka? Kimliğimiz kayboluyor! Bize sorulduğunda “Nerelisiniz?” diye, ne cevap vereceğiz, bizler suyun altının çocuklarıyız demekten öte ?” ifadelerini kullanmıştır.

O.Ç. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2020 yılında, sol alttaki fotoğraf (Şekil 8) için yapılan yorumunda, “Az mı geçtik bu Kolik Köprüsü'nden? Hatta köprü'nün altında Çoruh Nehri'nde az mı yüzdük? Benim ikinci köyüm... Benden selam olsun o güzel yerlere...” ifadelerini kullanmıştır.

İlçenin işaret imgelerinden (nirengi noktası) biri olan kavaklar zamanla kalkmış yerine yüksek yapılar yerleşmiştir. Açılan büyük marketlerle birlikte bakkal kültürü de son bulmuştur.

Şekil 9: İönü Caddesi soldaki fotoğraf (Karabulut, 2007) 2007 yılına aittir, aynı açıdan çekilmiş sağdaki fotoğraf ise 2020 yılına aittir.

Yusufeli Merkez'de 1970-1980'li yıllardaki en önemli 3 odak noktası, 3 yol ve önemli bölgeler tespit edilmiştir.

Yollar: Ahalt Mahallesi, Kazahora Mahallesi, Vecanget Mahallesi, Lise Yolu, Eski Çarşı Yolu, Beton Köprü, Sallanan Köprü

Odak noktaları: Hükümet Konağı ve etrafı, Ziraat Bankası ve civarı, Halitpaşa Okulu, Birleşim (Barhal Çayı ve Çoruh Nehri'nin birleştiği nokta), Terminal, Lise etrafı, Sinema

Bölgeler: Eski Çarşı, İnönü Caddesi (Lise Caddesi), Hükümet Konağı çevresi, Sarıgöl Caddesi çevresi

Nirengi Noktaları: Ziraat Bankası, Merkez Camii, Kavaklar, Birleşim, Hastahane

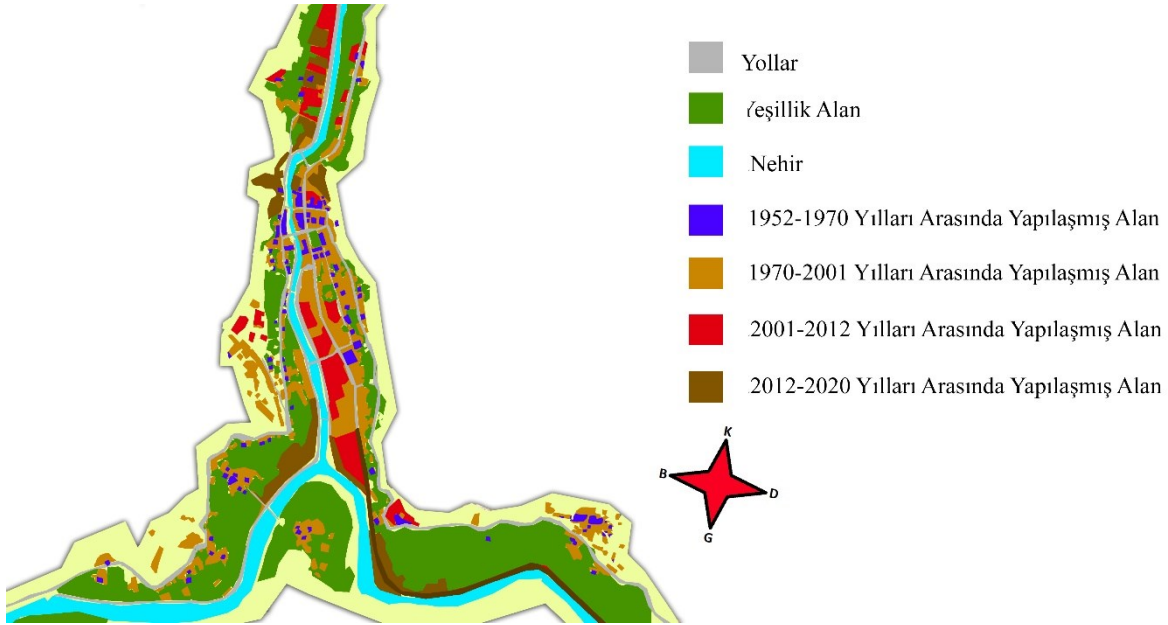
2021 yılına ait kent imgeleri bulunmuştur.

Yollar (5 seçim): Sallanan Köprü, Pazar Yolu, Beton Köprü, Hükümet konağından Yeni Camii'ye giden yol, Sarıgöl Caddesi,

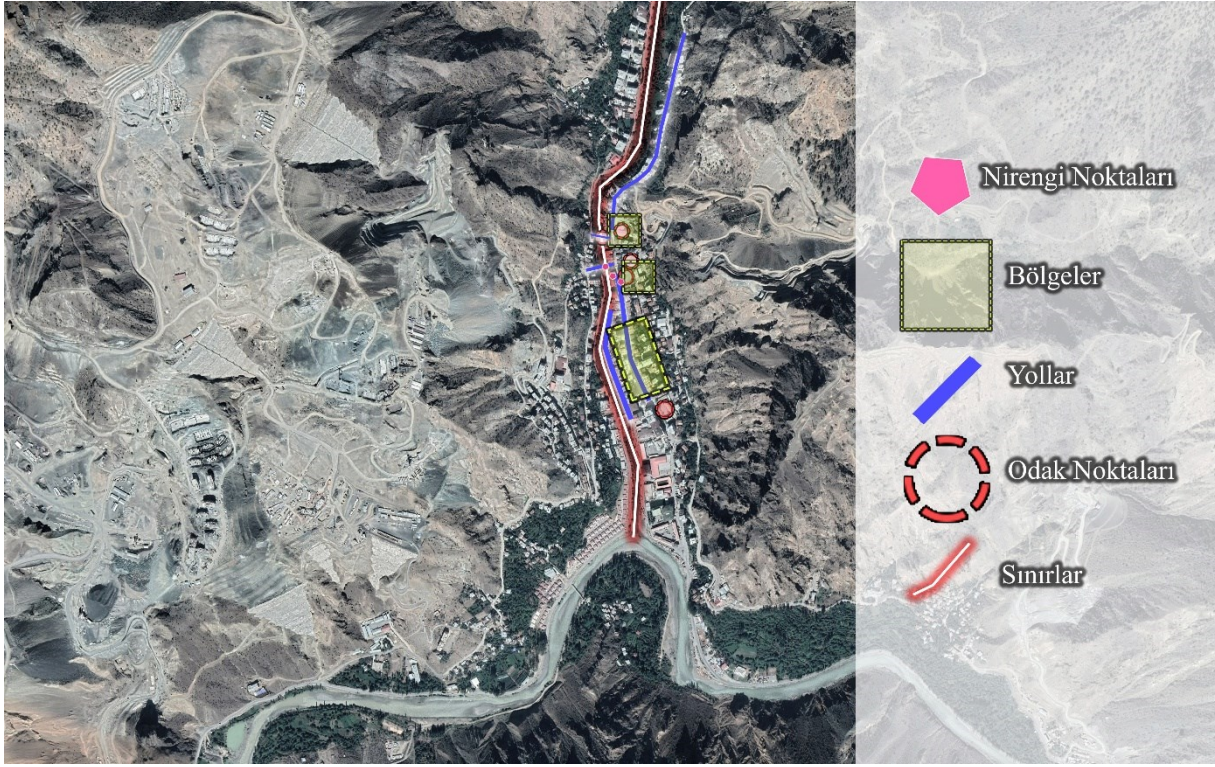
Odak noktaları (5 seçim): Belediye Parkı, Sallanan Köprü Başı, Hükümet konağı mevki, Halitpaşa Ortaokulu önü, Yusufeli Çok Programlı Anadolu Lisesi önü,

Bölgeler (3 seçim): Hükümet konağının olduğu bölge, İnönü Caddesi, Halitpaşa Ortaokulu'nun olduğu bölge,

Nirengi Noktaları (3 seçim): Ziraat Bankası önü, Belediye Parkı, Beton Köprü'nün başı olarak bulunmuştur.

Şekil 10: Yusufeli'nin yıllara göre morfolojik yapısındaki değişim. Görselleştirme, sosyal medyada paylaşılan fotoğraflar, fotoğrafların altına yapılan yorumlar ve yazarın kendi deneyimlerine ve izlenimlerine göre yapılmıştır.

Şekil 11: Yusufeli'nin kent imgeleri. Görüntü Google Earth'ten alınmış, görselin tasarımı yazar tarafından yapılmıştır.

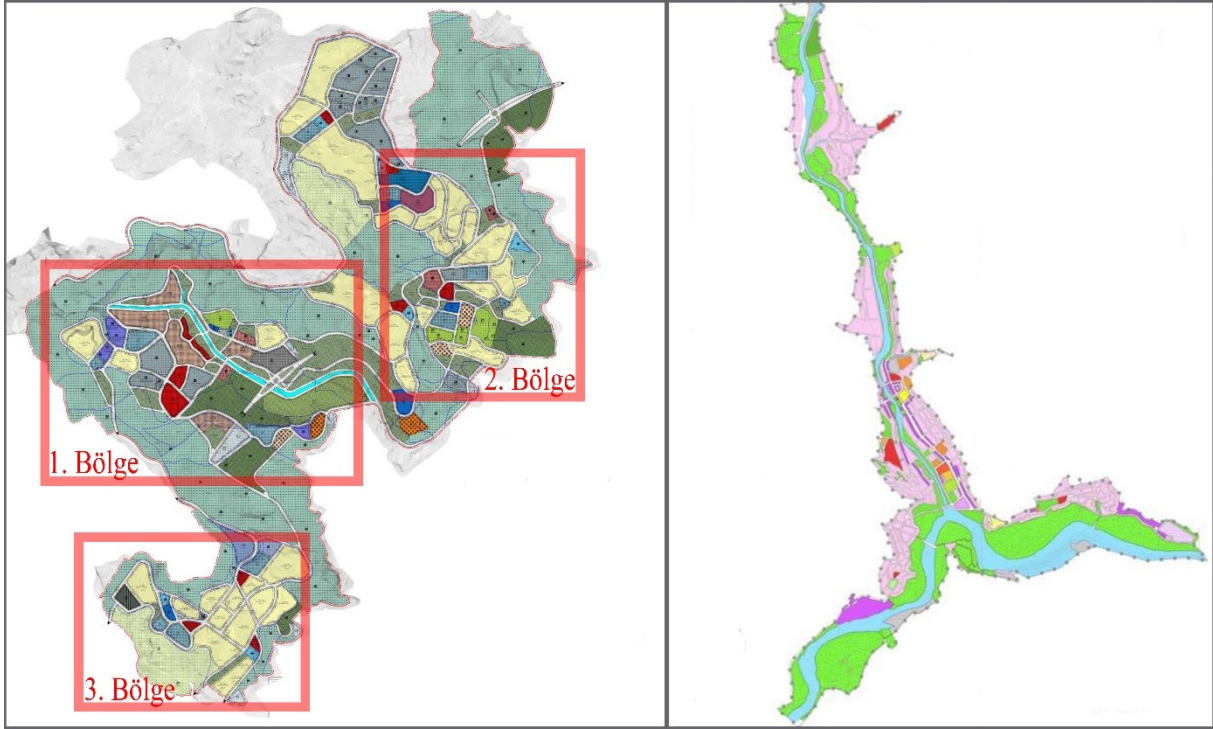
Aradan geçen yıllara rağmen kent imgelerinin konumları açısından çok farklı sonuçlar çıkmamıştır. Ancak kent imgelerini oluşturan bu mekânlara yüklenen anlamda ve mekânların işlevlerinde farklar bulunur. Ayrıca bu sonuçların oluşmasında ilçe sınırlarının çok fazla büyümemesinin ve ilçedeki asıl değişimin kent imgesi oluşturamayacak kadar yakın zamanda gerçekleşmesinin rolü büyüktür. İlçenin ilk yapılan yollarına göre yeni olan Pazar Yolu, ilerleyen yıllarda kent imgesi niteliği kazanmıştır. Kölik Köprüsü ve Su Kavuşumu gibi buluşma yerleri, Yusufeli merkezinin dışında kalsa da fotoğraflarla hafızalarda yaşatıldığı görülüyor. Ancak tüm bu kent imgeleri barajın tamamlanmasıyla birlikte kaybolacak.

Yusufeli'nin kent dokusunun yeni yerleşim yerinde yansıtılabilmesi, kent ruhunun yaşatılması açısından önemli bir konu olmuştur. Nitekim, Yusufeliler, Yeni Yusufeli'nin yerini seçerken Eski Yusufeli'ne yakın olması gerektiğini ve böylece kentin ruhunun korunabileceğini düşünmüşlerdir (Bakırcı, Eryılmaz ve Kayış, 2015).

Eski Yusufeli, ilçeyi ikiye bölen Barhal Çayı ve bu çay boyunca doğrusal formda ve az eğimli alanda dağılan, az katlı, bitişik ve ayrık nizam yapılardan oluşur. Kent merkezi, tek merkezde yoğunlaştığı için yaya erişimi kolaydır. Yöresel dokusunu, bahçeli az katlı yapılar oluşturur.

Yeni Yusufeli'nde ise yapılar engebeli araziden dolayı üç bölgede yoğunlaşmıştır. Bu nedenle bu bölgeler, birbirine ulaşımın zor olduğu birbirinden kopuk bölgeler halinde planlanmak zorunda kalmıştır. Merkezi bölge olarak belirlenen 1. bölgede (Şekil 12), alışveriş merkezi formunda ticaret

alanından oluşurken, konutların yoğunlaştığı alt merkezler olan 2. ve 3. bölgelerde ise site tarzı yapılaşmanın olduğu görülüyor.

Şekil 12: Yusufeli'nin yeni yerleşim yeri nazım imar planı (Yüksel Proje, 2020) ve Eski Yusufeli'nin imar planı.

TOKİ tarafından ihalesi yapılan projede, konutların yapımında “yatay mimari konsepti” ve yörenin yerel mimarisinin göz önünde tutulduğunu ifade etmektedir (“Artvin Yusufeli’ne yöresel mimaride 334 konut”, 2017). Ancak, yükseklikleri “zemin+ 4” ve “4+1” planında ve tek tip, konutlar olarak inşa edilen bu yapıların (Şekil 13) Yusufeli’nin geleneksel mimarisini ve Yusufeli’nin dokusunu ne kadar yansıttığı tartışmalıdır. Bu yapılaşma, Eski Yusufeli’ndeki bahçe ve bağlarıyla iç içe olan müstakil evlere sahip yöre halkının yaşam biçimi ve ekonomik üretim şeklini yansıtmamaktadır. Yüksek istinat duvarlarının ortaya çıkaracağı 5 katlı konut alanları ile AVM şeklinde planlanmış ticaret alanları; Eski Yusufeli’nin sokak-yapı, sokak-parcel, doluluk-boşluk gibi mekânsal dokusunu oluşturan özelliklerini yansıtmadığı görülmektedir (Erkan ve Türk, 2017).

Şekil 13: Yusufeli'nin yeni yerleşim yeri. Fotoğraflar İhlas Haber Ajansı'na aittir.

“Bu sorunların özünde imar planlarının ve planlama ekibinin değil, yer seçimi sürecinin ve yönteminin yattığı” ve bunun sonuçlarının yöre halkının değerlerine ve yaşam biçimine uymayan, ekonomik faaliyetleri ve toplumsal ilişkileri sürdürmeye imkân tanımayan bir kent dokusunu yarattığı açıktır (Erkan ve Türk, 2017; Türk, 2018).

Yansıtıcılar ve Sakut alanı yeni yerleşim yeri olarak seçilerek karara bağlanırken, Yansıtıcılar ve Sakut alanının, diğer alanlara göre mevcut Yusufeli'ne yakın ve merkezi konumda bulunuyor olması, rakımının diğer alanlara göre daha düşük olması ve diğer alanların aksine kamu mülkiyetini içeriyor olması seçimde önemli kriterler olarak değerlendirilmiştir (Encon, 2006). Ancak, sadece maliyeti ve eski yerleşime yakınlığı değil, aynı zamanda toplumsal, mekânsal ve ekonomik boyutlarının önemsendiği, uyum sağlanabilecek, gelişme potansiyeli olabilecek bir yerin seçilmesi gerekliydi (Erkan ve Türk, 2017).

4. Yusufeli Örneğinde, Toplumsal Kimlikteki Değişimlerin Kent Kimliğine Yansımalarının İrdelenmesi

Yusufeli ilçesinin, barajdan dolayı yaşayacağı mağduriyetler, daha önce barajdan etkilenmiş diğer örneklerle benzerdir (Sönmez, 2012); ancak, Yusufeli'nin üzerindeki bu etki diğer coğrafyalara göre daha yoğun olacaktır. Yusufeli'nin tarım arazilerinin tamamına yakını sular altında kalması ve Yeni Yusufeli'nin, herhangi bir tarımsal faaliyetin yapılabilmesi için uygun olmaması, evini bağından ve bahçesinden ayrı düşünemeyen ve geçim kaynağını tarımdan sağlayan yöre halkı için büyük bir risktir. Yusufeli'nin coğrafi yapısı, yaşanan bu etkiyi artırabileceği gibi M.Ö. dayanan geçmişi, insanının ve kültürünün sağlam ve karakteristik yapısı, değişimi ve kaybı artırmaktadır.

Yusufeli'yi özgün kılan Yusufeli insanının kişiliğidir. Bu manada ilçenin nüfusundaki değişim ilçenin kimliğine de yansıtacaktır. Nitekim, Yusufeli'nden yerlilerin göç etmesi ve özellikle baraj faaliyetleri

dolayısıyla Yusufeli'ne sonradan gelen işçiler, çeşitli çalışanlar Yusufeli'nin özgün ruhunu zamanla değiştirmiştir (Dama ve Yılmaz, 2020).

Baraj faaliyetlerinin birçok açıdan kent kimliğine etkileri bulunmaktadır. İlçenin kent belleğinin önemli parçaları olan tarihi eserlerin, geleneksel evlerin, Karakucak ve Boğa güreşi festivallerinin yapıldığı, şenliklerin düzenlendiği mekânların, anıların biriktirildiği alanların kaybolması, toplumsal hafızayı canlandıran yerin belleğinin de kaybolması anlamına gelmektedir. “Azgın Çoruh” olarak nitelendirilen Çoruh, barajla birlikte bir göl niteliği taşıyacaktır. Bu durum; suda yüzerek, rafting ve kano yaparak, suyun sesiyle uyuyarak büyüyen nesil için büyük bir adaptasyon sorunu doğuracaktır.

Baraj faaliyetleriyle birlikte ortaya çıkan hava kirliliği, şantiye atıkları, Yusufeli'nde başlıca geçim kaynaklarından olan tarımı etkilemiş, hava kirliliğinin bölge insanında kalıcı ve kitlesel hastalıklara yol açabileceğinden endişe duyulmuştur (Dama ve Yılmaz, 2020). Barajla birlikte ikliminin değişmesi, yeni yerleşim yerinin Eski Yusufeli gibi verimli topraklara sahip olmaması, tarımdan alınacak verimi azaltacaktır. Baraj gölü ile birlikte seracılık ve balıkçılık gibi farklı ekonomik faaliyet alanları açılabilir. Ancak bu faaliyetlere Yusufeli İnsanı alışkın değildir. Dolayısıyla Yusufelilerin alışkın olmadığı sosyo-ekonomik şartların oluşması kente yükledikleri anlamı zamanla değiştirecektir.

Eski Yusufeli'nde evler genellikle bahçeli ve az katlıdır. Yeni yerleşim yeri, çok katlı apartmanlar ile birlikte bağ ve bahçe işlerine yeterli imkân tanımayan bir şehir düzenlenmesine sahiptir. Daha önce yapılmış sözlü mülakatlarda (Dama and Yılmaz, 2020; Kayış, 2017), Yusufeli halkı bu konudaki memnuniyetsizliklerini dile getirmiştir. Yeni yerleşim yeri ile birlikte, mevcut maddi ve manevi kültürel değerlerin muhafaza edilemeyeceği yönündeki kaygılar, tarım faaliyetlerinin duracağı yönündeki endişeler Yusufeli halkı tarafından sıklıkla dile getirilmiştir (Bakırcı ve diğerleri, 2015; Dama and Yılmaz 2020; Kayış 2017). Halkın çeşitli konulardaki endişeleri ve memnuniyetsizlikleri ilçede göç sorununu tetiklemektedir (Bakırcı ve diğerleri, 2015; Dama ve Yılmaz, 2020; Bahçalı ve Bay, 2017; Kayış, 2017; Meydan Yıldız ve Şengün, 2019; Türk, 2018).

Yusufeliler barajın çevre üzerindeki yıkımından hoşnut olmasalar da Yusufelilerin bir kısmı, sürekli ertelenen baraj projesinin belirsizliğine yenik düşerek ve hem kendileri açısından hem de devletin enerji ihtiyacı açısından ekonomik kolaylığın oluşacağını umut ederek baraj fikrine olumlu bakmıştır (Evren, 2014). Yusufeli Belediyesi'nin 2012 yılında yaptırdığı anketin sonuçlarına göre (Yusufeli Belediyesi, 2013), barajın yapılmasına yönelik olumlu düşünenler ile olumsuz düşünenlerin oranları neredeyse eşit çıkarken (sırasıyla % 50.8 ve % 49.2), aradan geçen 3 yılın ardından sorulan aynı sorunun %70.1 olumsuz ve %12,4 ile “kısmen” memnun veya “kararsız” olarak çıkması (Bakırcı, Eryılmaz ve Kayış, 2015), yaşanan sürecin halkın olumsuz düşüncelerini artırdığını göstermiştir. Bu olumsuz, düşüncenin zamanla daha da arttığı da söylenebilir (Dama ve Yılmaz, 2020; Karafazlı, 2021).

Değerlendirme

Yusufeli uzun yıllar özgün kent kimliğini korumuş, küreselleşmenin etkilerinin en az hissedildiği ilçelerimizden biri olmuştur. Ancak özellikle baraj faaliyetinin başladığı 2013 yılından itibaren kent dokusunda hızlı bir değişim hissedilmiştir. İlçedeki değişim yakın zamanda ve kısa zaman diliminde olmuştur. Bu manada ilçede bu değişimden sonra, kent imgesi niteliği kazanacak boyutta bir anı depolanmamıştır. Ancak ilçedeki değişimin Z kuşağının belleğinde daha kalıcı izler bırakacağı açıktır. Bu durumun ortaya çıkmasında, kent değişiminin Z kuşağının yaşamlarının daha büyük bir yüzdelik dilimini kapsamasının rolü bulunur. Yusufeli'nin baraj altında kalmasıyla birlikte anıların biriktirildiği yerler, yerlilerin yakınlarının mezarları, Yusufeli'nin hafızasının kaydını tutan tarihi eserler sular altında kalacaktır. Yeni yerleşim yeri, Yusufeli'nin kent ruhunu yansıtmayan yapılar, topraklar ve iklimi içerir. Dolayısıyla kenti yaşatacak hiçbir iz kalmayacaktır.

X ve Y kuşaklarının belleğinde eskiye ait birikmiş anılar, bir sohbetle ya da bir fotoğraf ile canlanabilirken, Z kuşağı günün yaşam şartları ve zevkleri ile hareket edebilmektedir. Yani, birey için mekân, bireyin ilgi alanlarını gerçekleştirildiği ölçüde (Öymen Özak ve Pulat Gökmen, 2009) ve o alanda geçirdiği yaşam süresinin çokluğuna göre kalıcıdır (Şentürk, 2018). Bir mekânda yaşam süresi arttıkça mekâna karşı aidiyet duygusunun arttığı, aidiyet duygusunun artmasıyla da mekânı sahiplenme ve koruma içgüdüğü artar. Memleketi Yusufeli olan ve Yusufeli'nde daha uzun süre kalan kişilerin Yusufeli'nin kimliğini taşıyan mekânları daha çok benimseyeceği düşünülebilir.

Bir kentin kültürünün, değerlerinin yani “kentin kimliğinin sürdürülebilmesi için kolektif anımsamaları mümkün kılan ortak temsillerin” korunması gerekir. Kolektif bellek, mahalle kültürünün olduğu mekânlar gibi ortak değerler etrafında birleşen toplum kimliğinin korunduğu yerlerde oluşabilir. Ancak küreselleşme ve toplum yapısındaki değişimler ile birlikte yeni neslin “site kültürü” gibi ortak değerlerden kopuk daha bireysel yaklaşımlara yöneldiği görülebilir. Yapılan yeni yerleşim yerinin Yusufeli'nin kent dokusunu yansıtamadığı; yapıların dış cephesi yöresel evlerden esinlenerek tasarlanmış olsa da gereken etkiyi tek başına sağlayamadığı açıktır.

Kolektif bellek, bireyin bulunduğu sosyal ve fiziksel ortam olmadan tariflenemez. Kolektif belleğin oluşturulması için aidiyet duygusu uyandıran ortak geçmişe referans veren mekânlar gereklidir. İlçenin değerlerinin baraj altında kalması ile kolektif anımsamaları güçlendiren ortak semboller yok olacaktır. Seçilen yeni yerleşim yerinde bu ortak semboller bulunmamaktadır.

Yeni yerleşim yeri için hazırlanan şehir planlamasının; çevrenin üretici yeteneklerini zarar vermeyecek, konutların gereksinimlere uygun eklentilere sahip olacak, geleneksel yaşam döngüsünün devam etmesini sağlayacak şekilde yapılması gerekirdi. Yusufeli insanının bahçe işlerinden, hayvanlarından ve alışkın olduğu şehir dokusundan uzak kalması, onu kendine yabancılaştıracak ve yeni yerleşim yerine adaptasyonunu zorlaştıracaktır. Toplum bir mekânı benimsemezse ortak temsiller yaratılamaz. Dolayısıyla kent kimliği sürdürülemez. Yeni yerleşim yerinde adaptasyon sorunlarının vuku bulması

ilçeden göçleri artıracaktır. Göçlerin artışıyla beraber de yeni yerleşim yerinde Yusufeli'nin kent kimliğinin yaşatılması imkânsız hâle gelecektir.

Kolektif belleğin bir “yer” sembolü ile güçlendirildiği mahalleler, birikmiş anıların saklı olduğu mimari dokusundan uzaklaşmış, göçlerin artması ile birlikte de kimliksiz hâle gelmektedir. Toplumların ortak belleği ortak mekânlar ile yaratması beklenir. Ancak günümüzde insanlar, göç sebebiyle ve iletişim alışkanlıklarının değişmesi nedeniyle ortak belleği sosyal ağ ile yarattığı görülmektedir. Değişim ve dönüşüm kaçınılmazdır. Ancak bu değişim, özgün toplum değerlerini yok edici şekilde olmamalıdır. Gelişim, kimlik değerleri korunarak da sürdürülebilir.

Kaynaklar

- Ah Eski Yusufeli! | Facebook. Alıntlandı (12:30, Haziran 24, 2021) (<https://www.facebook.com/groups/ahhoeskiyusufeli/media>).
- Alevkayali, A., & Uzun, A. (2020). Kent Kimliği Oluşmasında Üniversite Öğrencileri-Yerel Halk İlişkisi: Balıkesir Üniversitesi/Kenti Örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Aly, S. (2011). Modernization and Regionalism: Approaches for Sustainable Revival of Local Urban Identity. *Procedia Engineering* 21:503–12. doi: 10.1016/j.proeng.2011.11.2044
- Anonim. (2012). Bugün 5 Aralık Dünya Kadınlar Günü. Artvin yine farkını konuşturuyor. Birçok Avrupa ülkesi kadın haklarını tanımamışken, Birleşmiş Milletler bile 31 Mart 1953 yılında kadın haklarını tanımışken, Türkiye’de ilk kadın Belediye Başkanı 1930 yılında Yusufeli ilçesi Kılıçkaya beldesinde görev yapıyordu. Sadiye Hanım Türkiye’nin ilk kadın belediye başkanı unvanını aldı. Alıntlandı (13:32, Haziran 22, 2021) (<http://www.08haber.com/haberGoster.php?hid=8038>).
- Artvinli, T. (2000). Yusufeli: Doğu'nun Kırkpınar'ı Çalışkan, Dürüst Ve Mert İnsanların Diyarı. PYS Matbaacılık.
- Artvinli, T. (2012). Yusufeli Külliyyâtı Cilt 1. Artvin: Yusufeli Belediyesi Yayınları.
- Artvin Yusufeli’ne yöresel mimaride 334 konut. (2017). Alıntlandı (14.12.2021). <https://www.toki.gov.tr/haber/artvin-yusufeline-yoresel-mimaride-334-konut> adresinden erişildi.
- Aslan, S. and Kiper P. (2016). Kimlik ve Bellek Sorunu Sarmalında Kentler: Amasra Kenti Örneğinde Fırsatlar ve Tehditlerin Değerlendirilmesi. *İdealkent*, 7(20):881–905.
- Avcıoğlu, S. and Akın O. (2017). Kolektif Bellek ve Kentsel Mekan Algısı Bağlamında İstanbul Tuzla Köyiçi Koruma Bölgesi’nin Mekansal Değişiminin İrdelenmesi. *İdealkent*, 8(22):423–50.
- Aydın, U. (1999). XIII Yüzyıldaki Moğol İstilasına Kadar Kıpçakların Kafkasya’daki Faaliyetleri. *Tarih*, 154, 36–43.
- Ayyıldız, S. and Ertürk, F., (2016). Kentsel Kimlik Bileşenleri İle Yerel Kimliğin İzlerini Sürmek: Kapanca Sokak Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Yaşam Dergisi* 2(1):65–88. doi: 10.26835/my.271053
- Bakırcı, M., Eryılmaz, Ç. ve Kayış, C. (2015). Yusufeli’nde Yeniden Yerleşimin Toplumsal Çevre Üzerindeki Etkisi. F. Demirel (Ed.), *II. Yusufeli Sempozyumu* içinde . Artvin: Yusufeli Belediyesi.
- Bahçalı, S., & Bay, A. (2017). HES’lerin Nüfus ve Yerleşme Hareketliliğine Etkileri: Yusufeli Barajı Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 26, 107–125.

- Bayramoğlu, E. and Özdemir B. (2012). Trabzon Kent Merkezi, Uzun Sokak Kentsel Donatı Elemanlarının Kent Kimliği Açısından Değerlendirilmesi. *Kastamonu Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi* 12(2):182–91.
- Bott, S., Cantrill G. J., and Myers O. E. (2003). Place and the Promise of Conservation Psychology. *Human Ecology Review* 10(2):100–112.
- Carter, J., Dyer, P., and Sharma, B.. (2007). Dis-Placed Voices: Sense of Place and Place-Identity on the Sunshine Coast. *Social and Cultural Geography* 8(5):755–73. doi: 10.1080/14649360701633345
- Dama, N., and Yılmaz, M. (2020). Yusufeli Barajı'nın Sosyal Politika Perspektifi: Sorunlar, Fırsatlar ve Beklentiler.
- Demirel, M. (2010). Yusufeli Tarihi, Yusufeli Belediyesi.
- Diker, M. ve Erkan, N. Ç. (2017). Kent Kimliğinde İbadet Yapıları: Antakya Örneği. *Planlama Dergisi*, 27(2):180-192. TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara (doi: 10.14744/planlama.2017.74755). (Religious Building for the City Identity: The Case of Antioch. *Journal of Planning* 27(2):180–192. doi: 10.14744/planlama.2017.74755).
- Encon (2006). Yusufeli Barajı ve HES. Yeniden Yerleşim Eylem Planı. Bölüm 6. Yeniden Yerleşim Alanları. Ankara: DSİ.
- Erkan, G. H. ve Türk, E. (2017). Yeni Yusufeli Yerleşiminin İmar Planlarının İncelenmesi. F. Demirel (Ed.), *II. Yusufeli Sempozyumu* içinde . Artvin: Yusufeli Belediyesi.
- Eminağaoğlu, Ö., Akyıldırım Beğen, H. and Aksu G. (2018). “Karadağ Florası (Yusufeli, Artvin-Türkiye).” *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* (May):1–19. doi: 10.17474/artvinofd.352425
- Eminağaoğlu, Ö., Akyıldırım, H., & Aksu, G. (2021). Flora of Kılıçkaya Village (Yusufeli-Artvin, Turkey) Kılıçkaya. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 22, 117–125. <https://doi.org/10.17474/artvinofd.762897>
- Evren, E. (2014). The Rise and Decline of an Anti-Dam Campaign: Yusufeli Dam Project and the Temporal Politics of Development. *Water History* 6(4):405–19. doi: 10.1007/s12685-014-0120-8
- Göregenli, M. (2014). Mahalleye Bağlılık Düzeyinin Kent Kimliği İle İlişkisi İçinde İncelenmesi. 29(73):73–85.
- Hernández, B., Hidalgo M. C., Salazar-Laplace M. E. and Hess, S. (2007). Place Attachment and Place Identity in Natives and Non-Natives. *Journal of Environmental Psychology* 27(4):310–19. doi: 10.1016/j.jenvp.2007.06.003
- Karabulut, K. (2007). “Yusufeli Kent Dokusunun Tarihsel Gelişimi ve Sanat Yapıları.” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncüyıl Üniversitesi.
- Kayış, A. C. (2017). “Aktör İlişkileri Kuramı ve Barajlar: Yusufeli Barajı Örneği.” *Karadeniz Araştırmaları*.
- Kısakürek, Ş., and Bayazıt E. (2018). Kahramanmaraş Kenti Örneğinde Kent Kimliği ve Kentsel Donatı Elemanları. *Turkish Journal of Forest Science* 2 2(1):49–59.
- Karafazlı, G. (2021). Yusufeli Halkından Kura Tepkisi: Mezarlık Değil Ev İstiyoruz, Hakkımızı Helal Etmiyoruz. Artvin. Alıntılıandı (10 Aralık 10.12.2021) <https://www.gazeteduvar.com.tr/yusufeli-halkindan-kura-tepkisi-mezarlik-degil-ev-istiyoruz-hakkimizi-helal-etmiyoruz-haber-1528812> adresinden erişildi.
- Kurat, Akdes, N. (2002). Türk Kavimleri ve Devletleri. Murat Kitap ve Yayınevi.
- Lynch, Kevin. (1960). The Image of the City. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 21(1):91. doi:

10.2307/427643

- Lynch, Kevin. (1981). *A Theory of Good City Form*. The MIT Press.
- Mansuroğlu, S. (2020). Turizm Alanlarının Kent Kimliğine Etkisi : Denizli Kenti Örneği, *The Effect of Tourism Areas on Urban Identity : The Case of Denizli City*. 24:589–604.
- Meydan Yıldız S. G., and Şengün, H. (2019). Çoruh Vadisindeki Baraj Projelerinin Yol Açtığı Yeniden Yerleşim İskân) Ve Kamulaştırma Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12(January):48. doi: 10.25287/ohuibf.465069
- Nezhad, R. T. B. (2020). Curator Searching for Urban Identity; From Yousef Abad to Vali Asr. *European Journal of Sustainable Development* 9(1):391–405. doi: 10.14207/ejsd.2020.v9n1p39
- Okur, Y. (2021). Yusufeli Yeni Yerleşim Yeri İnşasında Sona Yaklaşıyor. Retrieved June 24, 2021 (<https://www.aa.com.tr/turkiye/yusufeli-yeni-yerlesim-yeri-insasinda-sona-yaklasiliyor/2214271>).
- Öymen Özak, N. and Pulat Gökmen G. (2009). Bellek ve Mekan İlişkisi Üzerine Bir Model Önerisi. *İtüdergisi Mimarlık, Planlama, Tasarım* 8(2):145–55.
- Özdemir, H. (2002). *Artvin Tarihi 2. Baskı*. Ankara: Egem Matbaacılık.
- Pol, E. (2002). The Theoretical Background of the City-Identity-Sustainability Network. *Environment and Behavior* 34(1):8–25. doi: 10.1177/0013916502034001002
- Şentürk, A. (2018). Aidiyet, Kent Kimliği ve Kentsel Koruma Etkileşimi Bağlamında Kullanıcı Sürekliliğinin İrdelenmesi: Kadıköy Moda Örneği. *Megaron / Yıldız Technical University, Faculty of Architecture E-Journal* 14(1):145–59. doi: 10.5505/megaron.2018.71676
- Surat, H. (2017). Artvin Yusufeli’nde Yerel Halkın Ekoturizme Yönelik Algı ve Tutumları. *Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi* 13(2):9–19.
- Surat, H., Yılmaz, H. and Surat, B. Z. (2015). Yusufeli ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Kullanım Potansiyeli Üzerine Bir Araştırma. *Doğu Coğrafya Dergisi* 20(34):61. doi: 10.17295/dcd.16802
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin Sesi*. Tarih Vakfı. İstanbul.
- Tufekcioglu, A. and Tufekcioglu, M. (2017). Artvin İli Yusufeli İlçesinde Meraların ve Hayvancılığın Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi.. *Artvin Coruh Üniversitesi*.
- Türk, E. (2018). Gömleğin Her Düğmesini Yanlış İliklemek: Artvin-Yusufeli Zorunlu Yeniden Yerleştirme Sürecinin Eleştirel İncelemesi. *Journal of Planning* (January). doi: 10.14744/planlama.2018.36854
- Ünlü, T. S. (2017). Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekan İlişkisi: Mersin Örneği. *Journal of Planning* 27(1):75–93. doi: 10.14744/planlama.2017.06078
- Webber, M. M. (2017). The Urban Place and the Nonplace Urban Realm. *The City: Critical Essays in Human Geography* 451–525. doi: 10.9783/9781512808063-005
- Yılmaz, S. (2019). Hediyeleşim Seramik Objeler ve Kent Kimliği Üzerine Bir Değerlendirme. 163–82.
- Yusufeli Belediyesi (2013). *Yusufeli Yedinci Yerini Ararken (Kamuoyu Araştırması- 2012)*. Artvin: Yusufeli Belediyesi Yayınları.
- Yusufeli İlçesi Merkezinin Öğdem’den Ahalt’a Kaldırılması ve Bu Merkeze Yusufeli Aldı Verilmesi Hakkında Kanun (16 Şubat 1950). *Resmi Gazete*, Sayı 7434. Alıntlandı (02.12.2021). Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7434.pdf>.

- Yüksel Proje (2009). Artvin İli, Yusufeli İlçesi Yeni Yerleşim Alanı Uygulama İmar Planına Esas Jeolojik-
Jeoteknik Etüt Raporu (YJ-TIP-09-067-B). Ankara: TOKİ.
- Yüksel Proje ve Belda (2014). Yusufeli Yeni Yerleşme Alanı 1/5000 Nazım İmar Planı ve 1/1000 uygulama İmar
Planı Açıklama Raporu. Ankara: TOKİ.
- Yüksel Proje (2020). *Artvin İli, Yusufeli İlçesi Yeni Yerleşme Alanı Nazım İmar Planı Revizyonu Plan Açıklama
Raporu*. Ankara.
- Zurnacı, J. and Çalık İ. (2019). Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Bağlamında Ev Pansiyonculuğunun
Değerlendirilmesi: Yusufeli Örneği (Evaluation of Home Boarding in the Context of Sustainable Tourism
Indicators: Yusufeli Case). *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 7(3):2144–66. doi:
10.21325/jotags.2019.465.